

BAF:s lilla gröna

SÅ HAR DEN DÅ äntligen anlämt från tryckeriet, föreningens första informations folder där vi talar om vilka vi är och vad vi kan. För visst kan vi! Det är ju vi som ska försvara kulturarvet in i det nya millenniet! (För att ytterligare bygga på den allt populärare frågeställningen om vad som ska hända på andra sidan 1999.)

Tyvärre finns det fortfarande allt för många, både inom och utom "branschen", som inte vet att bebyggelseantikvarier som yrkesgrupp existerar, än mindre vad vi besitter för kunskap! Det är något vi måste ändra på, om vi ska få tillbaka den insats vi alla satt in genom att utbilda oss. Då menar jag både vad det gäller livskvalité och ekonomi. På samma sätt som de flesta vet vad en jurist, läkare eller arkitekt arbetar med, ska de veta vad en bebyggelseantikvarie gör. Jag hoppas, och tror, att foldern är en del av det presentationsarbete som gör detta möjligt.

Foldern är resultatet av drygt ett års arbete, där styrelsen, tillsammans med referensgruppen, har vägt ord, meningsbyggnad och rubriksättning på guldväg. Därefter har en grafisk form tagits fram. Som krav för denna har gällt att foldern ska vara tilltalande och proffsig, utan att vara "glassig". Ingen verksamhet kan väl idag presentera sig utan en logo, så i samma veva kändes det lämpligt att ta fram en sådan. För att 'hitta rätt' anlätades den

grafiske formgivaren **Guillermo Allende**. Under årsmötet i Trollhättan presenterades styrelsens förslag, bestående av både text och formgivning, för medlemmarna. Efter en intressant och livlig diskussion som medförde ett par mindre ändringar i texten, gick materialet till tryckeriet. Efter en förfrågan från styrelsen i förra vintern beviljade DIK-förbundet ett bidrag om 7000 kronor för framtagandet av foldern, vilket kom att innebära att vi endast bekostat en mindre del av foldern själva.

Med det här utskicket får alla ett par exemplar av foldern som till exempel kan användas som bilaga vid arbetsansökningar eller vid något annat tillfälle då det är lämpligt att presentera "bebyggelseantikvarien". Man kan till exempel lägga en folder på jobbet, lämna en till det lokala arkitektkontoret i stan eller sticka en i handen på stadsbyggnadsdirektören nästa gång man träffar honom eller henne. Alltså, om ni inte vill behålla alla foldrarna själva, sprid dem i er omgivning och hjälp till att lansera oss som yrkesgrupp!

Under vintern kommer styrelsen också att ombesörja att foldern sprids till statliga och kommunala förvaltningar, företag och organisationer samt andra verksamheter som har glädje av att känna till vår existens. Alltså, full fart mot år 2000!

Vicki Wenander

TVÅ AKTUELLA SKRIFTER

JAN WESTERGREN BERÄTTAR om två skrifter som han arbetat med - dels ett så kallat miljöprogram för Landala Egnahem, dels en historik om Robert Dicksons stiftelse.

Landala Egnahem

Landala Egnahem ett av landets mest kända exempel på stadsbyggnadskonst och trädgårdsstadsplanering från början av seklet. Området bebyggdes 1913-22. Planen är ritad av **Albert Lilienberg**, hustyperna av **Carl Westman**. Gatorna är smidigt anpassade till terrängen. Husen har en enkel nationalromantisk utformning. Kolonins grundläggande karaktärsdrag är den *variationsrika enhetligheten*. Betoningen låg ursprungligen på enhetligheten. Variationen var samordnad och hårt reglerad. Med tiden har den emellertid tilltagit. I en "normal" stadsmiljö skulle förändringarna nästan inte märkas. Men Landala Egnahem är känsligare. Med små steg närmade man sig den kritiska punkt där särarten plötsligt skulle vara förlorad. Processen fortgick trots all den uppmärksamhet som ägnats åt området. Jag är osäker på vem som först initierade frågan, men både Stadsbyggnadskontoret och Landala Egnahemsförening ansåg att den tidigare litteraturen behövde kompletteras med en mera handfast text, som mycket tydligt redovisar vilka egenskaper som gör Landala Egnahem så unikt, och även ger råd om hur särdragen kan bevaras.

Jag hjälpte Stadsbyggnadskontoret i detta arbete från november 1996 till slutet av februari 1997. Kontorets egen antikvarie **Maria Lundgren** var huvudansvarig. De instruktioner jag fick var att programmet skulle hållas så konkret som möjligt, och att det i första hand skulle riktas till egnahemsägarna. Gator och platsbildningar, liksom historien bakom områdets tillkomst, behandlas därför ganska kortfattat. Tyngdpunkten har lagts på

de "komponenter" som de boende själva har möjlighet att påverka - husen, trädgårdarna och staketet/murarna. Husen beskrivs byggnadsdel för byggnadsdel - sockel, fasad, fönster o s v. För varje del ges en beskrivning om vilka stilideal och övriga faktorer som varit styrande för utformningen. Därefter redogörs för det tekniska utförandet. Till sist ges råd för underhåll. I ett särskilt kapitel, med ett lite

annorlunda upplägg, uppmärksammas även husens interiörer. En egen rubrik har också ägnats åt de om- och tillbyggnader som genomförts från 1920-talet och framåt. Efter varje kapitel följer en lista på texter där läsaren kan skaffa sig ytterligare information. Längst bak i skriften ges tips på några byggnadsvårdscentra m m dit den intresserade kan vända sig.

Landala Egnahem

Förslag till
MILJÖPROGRAM

Robert Dicksons stiftelse

Från augusti 1997 till början av mars i år har jag arbetat med en bok om Robert Dicksons stiftelse. Stiftelsen är fortfarande aktiv, och det är på deras uppdrag och bekostnad jag skrivit. Med boken vill man öka kunskapen om stiftelsens historia och byggnader. Den vänder sig främst till de egna hyresgästerna och den egna organisationen. Men man hoppas även nå ut till allmänhet och myndigheter. Jag har haft en mycket förmånlig arbetssituation. Stiftelsen har varit angelägna om såväl den vetenskapliga som estetiska kvaliteten hos materialet. Man har givit mig tid till grundliga arkivstudier. Jag har också fått lov att anlita arkitekturfotografen **Bert Leandersson**, som många av oss känner från Institutionen för kulturvård.

Stiftelsens historia berättas med utgångspunkt från dess byggnader. De första byggdes 1858, de senaste 1997. I de inledande kapitlen har jag försökt beskriva de ekonomiska och politiska förutsättningar som ledde fram till stiftelsens grundande, liksom det sociala/moraliska/religiösa/hygieniska engagemang som drev grundarna. I bokens huvuddel redovisas arkitekt, stil, material, lägenhetsindelning, bostadsstandard o s v för varje nyuppfört byggnadskvarter. Det rika källmaterialet, framför allt de utförliga styrelseprotokollen, har därtill ofta möjliggjort ett resonemang om vilka avsikter och ställningstaganden som styrte utformningen.

Tyngdpunkten ligger på det äldre byggnadsbeståndet. Men också de nyare husen presenteras relativt utförligt, vilket har varit en utmaning. I de fall nybyggnaderna krävt rivningar har jag redovisat den tidigare bebyggelsens utseende. I dessa beskrivningar, liksom då jag redogjort för ombyggnader av stiftelsens äldre hus, har jag haft möjlighet att inta en antikvarisk hållning.

Apropå rivningar har jag tvingats ägna ganska stor uppmärksamhet åt 1960-talet. Under detta årtionde hotades stiftelsens hela existens, i och med att nästan hela dess fastighetsbestånd låg inom stadsdelar som skulle "förnyas".

En överraskning för mig var att Robert Dicksons stiftelse ansvarade för stadens folkbibliotek ända fram till 1950. Oplanerat, men med beställarens samtycke, har jag därför skrivit relativt många sidor om denna del av stiftelsens historia. Redan 1861 inreddes två lägenheter i Haga till folkbibliotek. Dessa lokaler ersattes 1897 av Göteborgs Stads Folkbibliotek, från 1902 kallat Dicksonska Folkbiblioteket, vid Södra Allégatan. 1950 lovade man bort huset till kommunen, som övertog förvaltningen från och med 1968. Behöver jag säga att man ångrar sig idag?

Jan Westergren

FOTO: BERT LEANDERSSON

Robert Dicksons stiftelse. "Majornas Versailles", vid Karl Johans torg. Bostadshus uppfört 1917, efter ritningar av **Oswald G Westerberg** och **Louis Enders**.

TVÅ AKTUELLA FORSKNINGSPROJEKT

CARINA LISTERBORN OCH GABRIELLA OLSHAMMAR forskar båda vid inst. för Stadsbyggnad på Chalmers. Här presenterar de sina forskningsprojekt.

Rädslans geografi och arkitektur

Jag skrev mitt examensarbete vid Bebyggelseantikvariska programmet våren 1996: *Att äga rum – om rädslans geografi och arkitektur*. Mina funderingar kretsade kring hur människor förhåller sig till den byggda miljön och att denna relation inte ser lika ut för alla. Ofta talar man kring bebyggelse i ganska neutrala termer, vilket var något jag ville undersöka närmare. Jag hade också sedan tidigare intresserat mig för feministisk teori, utan att förstå bredden av, och möjligheterna med denna teoribildningen. Därför fördjupade jag mig i detta parallellt med uppsatsskrivandet.

När utbildningen vid Institutionen för Kulturvård var avklarad hade jag en önskan om att fortsätta med dessa frågeställningar som jag insåg att jag endast hade berört ytterst perifert. Jag kontaktade då Institutionen för Stadsbyggnad på Chalmers och kom så småningom (augusti 1997) att bli en del av ett större forskningsprojekt, finansierat av BFR, *Periferins platser och vardagsliv*, där mitt projekt, kallat *Rädslans geografi och arkitektur*, nu ingår.

Avhandlingsämnet syftar till att skapa kunskap om hur rädslan, kopplat till fysiska rum, ser ut i vår kultur och vårt samhälle. Jag vill synliggöra problemet med att kvinnor begränsas i sin rörelsefrihet på grund av rädsla och att detta problem kan ses som grundat i en könsmaktsrelation.

Upplevelse av rädsla blir alltså en utgångspunkt för en kritisk analys av stadens utformning och en beskrivning av hur staden fungerar för invånarna; hur ser rörelsemönstret ut, vilka vägar undviker

man och vilka strategier använder man sig av? Arbetet ska så småningom resultera i ett typologiserande system över platsers gestaltning och karaktär ur ett rädsloperspektiv. Att kunna röra sig i det offentliga rummet utan rädsla för överfall och sexuella trakasserier är en grundläggande aspekt på ett jämställt samhälle. För planerare och arkitekter är det viktigt att veta vilka sociala rum de medverkar till att skapa, men det är också viktigt att uppmärksamma hur befintliga rum används och synliggöra den tysta kunskap som många delar.

I Sverige har inte mycket forskning gjorts på detta ämne, min i BRÅ-rapporten *Rädslan för brott* (1991:2), redovisar **Eva Tiby** statistik över kvinnors och mäns rädsla, respektive utsatthet för brott. Där kan en tydlig tendens avläsas att unga män (16-24 år) är de mest utsatta medan kvinnor är de som upplever störst oro för att bli utsatta för våldsbrott. Det är också påtagligt fler kvinnor som begränsar sin rörelsefrihet på grund av rädsla. Kvinnors rädsla för tilläggsbrott; d.v.s. att förövaren även skall begå ett sexualbrott förutom rånet eller inbrottet, skapar en annan rädslobild.

Avhandlingsarbetet är oerhört spännande. Man hamnar i många nya sammanhang och kan ta del av diskussionen av alla de slag, men det är också en pressande situation. På fyra år ska man analysera ett forskningsfält som inte tydligt låter sig avgränsas, utveckla teori och metod och nå fram till ett resultat som kan vara av intresse för allmänheten. När man börjar begrunda dessa fakta ter sig dessa fyra år som en mycket kort tid.

Carina Listerborn

Periferins platser och vardagsliv – stadsplanering möter stadsanvändning

Jag är en före detta BA-elev som efter ex-jobbets slut började forskarutbildningen på Inst. För Stadsbyggnad, arkitektursektionen, Chalmers. Från och med augusti 1997 deltar jag i ett större BFR-finansierat projekt, ”Periferins platser och vardagsliv – stadsplanering möter stadsanvändning”, och har tack vare det inkomst i tre år.

I min forskning intresserar jag mig för kopplingen mellan människa och stadsbyggelse och undrar till exempel vad det är som gör att en stadsmiljö blir levande, och lockar fler människor, än en annan? Jag vill utifrån analyser i stadsmiljöer försöka sätta ord på hur staden fungerar, och vad människor gör i stadens olika miljöer. Till hjälp att se och förstå ”stadsfenomenen” kommer jag att använda mig av sociologisk metod och teori, samt arkitekturteori.

Frågorna om vad som är funktionellt och betydelsefullt i staden, för invånarna, aktualiseras då vi befinner oss i sådana stadsmiljöer som genom brist på arkitektonisk utformning, offentlig planering, underhåll m.m. upplevs som svårbestämda och emellanåt till och med som ogästvänliga tecken på ”stadsupplösning” och ”icke-platser”. Min forskning är framför allt inriktad på en sådan typ av stadsmiljöer, som dessutom i många fall (genom sin särart eller på grund av stora och svårforcerade barriärer) kommit att ligga mer eller mindre segregerade från den mer ordnade, välplanerade och ”traditionella” staden.

Anledningen till att jag intresserar mig för den här problematiken är att jag anar att många av de stadsfenomen som bidrar till att göra staden levande och intressant för sina invånare, inte ses eller till och med

negligeras av planeringen samt på grund av stora ekonomiska intressen.

Gabriella Olshammar

INSTITUTIONEN MEDDELAR

GENOM KENT ÅBERG får vi vetskap om vad som händer vid institutionen i Göteborg. Han meddelar att uppsatser som har blivit ventilerade vid institutionen är följande:

Ulrika Rydh/ Att bevara det förgängliga. En diskussion om bevarande av historiska parker och trädgårdar med Engelsbergs bruk som exempel.

Mikael Traung/ Backaplans förädling. Konsumtionsstrategier i en förvandlad industrimiljö.

Ulf Kri/ Bebyggelsevård i teori och verklighet.

Lotta Rydstern/ Fastigheternas villkor - relationen mellan myndighetskrav och bevarande av våra "vanliga" byggnader.

Inom kort ventileras även:

Anni Bergström/ Drakdödaren S:t Jörgen. Från mentalvård till miljövård.

Susanne Larsen/ Fasadernas baksidor. En examensuppsats om stenstadens gårdsmiljöer.

Johan Engström

Vårseminarium -99 i Stockholm

VÅRENS SEMINARIUM 1999 kommer att äga rum i början av april i Stockholm. Vår målsättning är att det skall vara en form av ett arbetsmarknadsseminarium som tar upp följande eller liknande frågeställningar: *Alternativa anställningar/anställningsformer som inte är "arbetsmarknadsprojekt"*.

-Kan trainee/praktik anställningar (med eventuellt lägre ingångslöner) vara ett svar på de hopplösa arbetsmarknadsprojekten?

-Finns det andra arbetsplatser än de traditionella museerna och förvaltningarna?

-Arbete utomlands: Vilka möjligheter finns i andra länder än Sverige?

Den privata antikvarien

· Hur arbetar de som bedriver antikvarisk rådgivning i privat regi?

· Vad innebär "antikvarisk certifiering"?

Slutligen - en tankeställare!

Finns det tillräckligt med anställningsmöjligheter för oss eller utbildas det för många antikvarier? Ta en titt på DIKs hemsida under rubriken Framtidsutsikter!

Kom gärna med förslag och synpunkter!

Ansvariga för planeringen av seminariet från styrelsen är Mari Ferring och Torbjörn Lindstedt. Vi befinner oss fortfarande i planeringstadiet. Har Du idéer, synpunkter, förslag på föreläsare eller skulle Du vilja arbeta med att utforma 1999 års vårseminarium är Du välkommen att kontakta (någon av) oss två.

Mari Ferring

08-6562154

mari.ferring@kif.stockholm.se

Torbjörn Lindstedt

031-831742

tobbe@arkiana.se

Ha det gött och lev väl - jag ser fram mot att träffa er i Stockholm!

Torbjörn Lindstedt

Ann-Charlott Strandberg förevisar en restaurerad miljö under årsmötet i Trollhättan.

FOTO: JOHAN RITTSÉL

BAF-mötet i Trollhättan hösten 1998

PÅ LÖRDAGSFÖRMIDDAGEN samlades de förväntansfulla medlemmarna på Café Smulan i Trollhättan för att umgås och förkovra sig under ett par dagar. Uppskattningsvis ett trettiotal BAF:are slöt upp. Efter en kopp styrkande kaffe promenerade vi raskt ned till det märkliga slussområdet. En grundlig och underhållande visning av området genomfördes av **Marie Odenbring-Widmark** och **Hanna Krusell**. Vi vallades nedströms och kunde iaktta anläggningens olika årsringar.

FOTO: JOHAN RITTSTEL

Vattenkraft, under ledning av **Oddvar**, bjöd på en spektakulär uppvisning då man öppnade flera dammluckor och vattnet åter fyllde älvfåran. Vi kunde också titta på maskinhallen till det berömda Olidanverket. Där inne har samma turbiner och generatorer dånat sedan sekelskiftet. Promenaden fortsatte sedan till vattenkraftverkets gamla kontrollrum och vi gavs även möjlighet att titta in i en reparationshall för turbiner. Efter all denna fägnad styrde vi kosan mot kanalmuseet där vi mottogs vänligt av en representant för Vänersjöfarten. Vi bjöds på fika och film om sjöfarten och dessutom fick vi en stunds möjlighet att bekanta oss med utställningarna.

Föreningen höll därefter årsmöte. På detta behandlades bland annat inväljandet av nya styrelsemedlemmar och utformningen av BAF-broschyren som hade framtagits sedan förra årets möte i Halmstad. Mycket tid gick åt till att diskutera valet av formulering i broschyren och mötet fick tillslut ajourneras till söndagen. På lördagskvällen var det party i Öxnereds stationshus där också paret Widmark huserar. Kalaset var mycket välordnat och maten sällsynt god.

Söndag morgon samlades vi på Innovatum i Trollhättan, och anläggningen presenterades av **Margareta Hallin**. De olika delarna av internetsalen, den teknikhistoriska utställningen och inte minst lekstugan undersöktes nyfiket av församlingen. Årsmötet återupptogs och avslutades strax före lunchen som intogs i Innovatums förnämliga matsal.

Under eftermiddagen besökte vi Strömslunds egnahemsområde med sin rekonstruerade slaskegata. Detta mönstersamhälle har till viss del bibehållits genom åren men slaskegatorna har vuxit igen. Arbetet med rekonstruktionen av en slaskegata har haft det goda med sig att intresset för byggnadsvård och Strömslunds miljö i synnerhet har ökat.

Toner av PRO:s buggkurs spreds över parkeringen där bilarna parkerats. Till detta ackompanjemang skingrades sällskapet för denna gång. Tack till **Dag Widmark, Marie Odenbring-Widmark, Rut Ejeskär, Lars Bergström, Hanna Krusell** och till våra andra guider för ännu en angenäm BAF-helg.

Henrik Borg och Eva Löfgren

Nytt från arbetspoolen!

Länsmuseet i Jönköping söker en bebyggelseantikvarie till en extraantikvarietjänst med start i januari och fram till sista mars. Anställningen kan bli förlängd och vara årtusendet ut... Arbetsuppgifterna kommer att bestå av ”de sedvanliga”, t.ex. handläggning, rådgivning och inventering. Är du intresserad? Ring 1:e antikvarie **Linnea Warenius** 070-326 45 53 eller skriv genast till Jönköpings läns museum, Att. Linnea Warenius, Box 2133, 550 02 JÖNKÖPING.

Länsmuseet i Halland söker också en bebyggelseantikvarie för ett halvårs tid, med start omgående. Arbetsuppgifterna kommer bland annat bestå av att som kulturmiljöavdelningens representant hålla kontakt med länsstyrelse, andra myndigheter och institutioner inom kulturvården. Ring **Christer Gustafsson** 070-525 54 78.

P.S. I de allra flesta fall är det bara de som anmält sig till poolen som har chans på de anmälda jobben! De flesta arbetsgivare som kontaktar arbetspoolen ber att få ta del av de anmälningar som finns för att sedan själva kontakta dem de är intresserade av. Alltså: ANMÄL DIG! Du vet väl att du kan hämta hem blanketten på vår hemsida? **D.S.**

Vicki Wenander

Ny adress till BAF på internet : ***http://bafor.cjb.net***

NÄSTA NUMMER av BAF-bladet är planerat att vara medlemmarna tillhanda i maj 1999. Vi vill därför att material skickas till redaktionen senast 15:e april 1999.

Redaktionen

Information om föreningen

Föreningens syfte är att verka för diskussion, inspiration och kunskapsspridning inom

bebyggelseantikvarisk linjes närliggande verksamhetsfält. BAF verkar genom debatter, studiebesök, föredrag och artikelförfattande med flera kunskapsbefrämjande aktiviteter.

Styrelse

Lars Bergström Vänersborg, **Susanne Pluntke**, **Johan Rittsél**(kassör), **Karolina von Mentzer**(sekr.), **Vicki Wenander**(ordf.) och **Hans Petterson**, **Mari Ferring**, **Torbjörn Lindstedt**.

Redaktionsadress BLaDeT

c/o Johan Engström
Ljusstöparbacken 11 A, 3tr
117 65 STOCKHOLM
Tel: 08-744 15 12, Fax: 08-55607980
Mob: 0708-243295

Föreningsadress

Bebyggelseantikvarierens förening
Karlsviksgatan 13
112 41 STOCKHOLM
Tel: 08-650 99 20, Fax: 702 94 09
Mob: 070-4631553

Medlemskap 125:- på Pg 475 61-6

Internet <http://bafor.cjb.net>